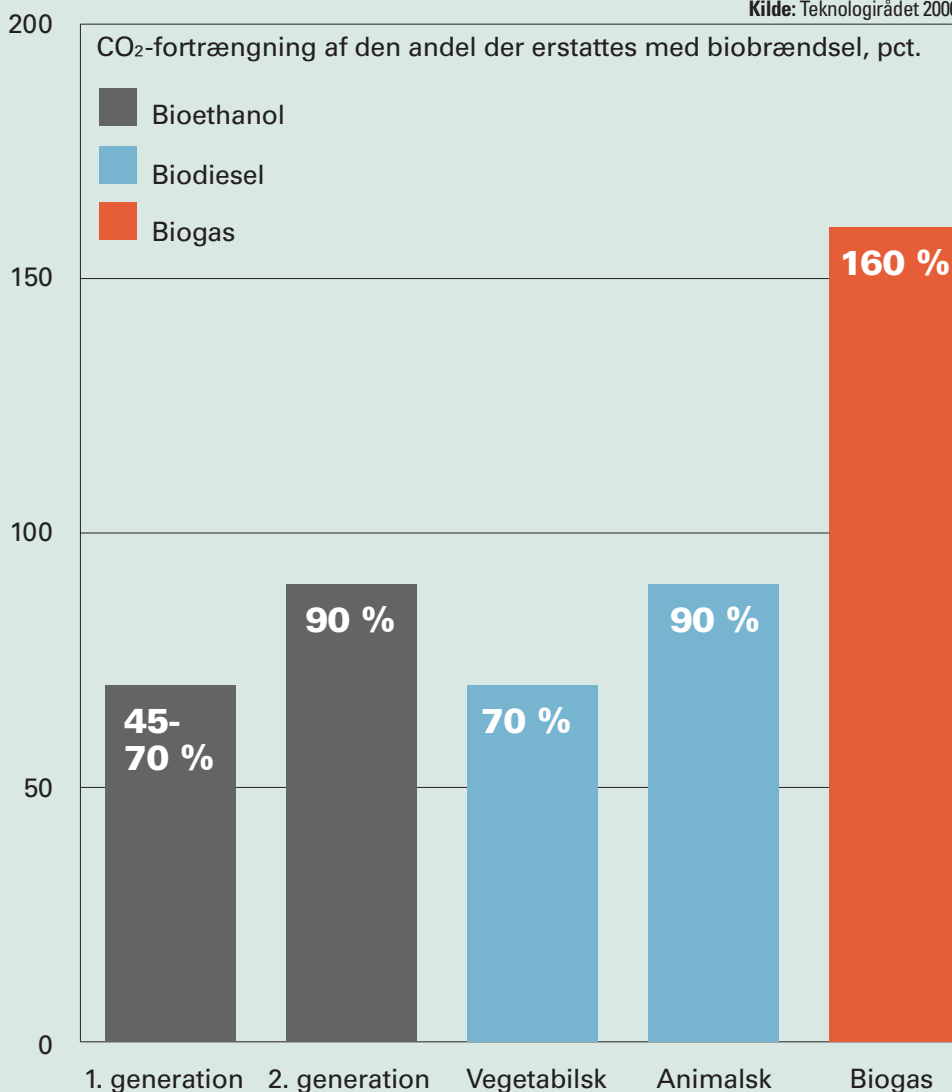

Januar 2009

Kæmpe potentiale i biogas

Kilde: Teknologirådet 2006

Forspilder Danmark sine biogasmuligheder?

Biogas fra husdyrgødning kan dække mere end fem millioner danskeres private elforbrug. Samtidig reducerer biogassen det danske CO₂-udslip så markant, at det i et CO₂-regnskab bliver opgjort som "160 pct." Derfor er biogasområdet helt afgørende for Danmarks overholdelse af klimamål, og kombineres biogas og forbrænding af fiberfraktionen i husdyrgødningen vil målene i vandrammedirektivet lettere kunne nås. Alligevel har Danmark mistet sin førerposition på området, som vurderes til at have et globalt markedspotentiale på 750 milliarder kr.

Side 10 – 13

2008: Øko-rekordernes år

2008 blev et år præget af økologiske rekorder. Både salget og produktionen af økologiske varer nåede nye højder.

Side 6

Ny teknologi i staldene

Danske landmænd er klar til at investere i miljøteknologi og tænker innovativt som aldrig før.

Side 8

EU-penge kan kickstarte "grøn vækst"

Flere landdistriktspenge fra EU kan sparke gang i regeringens planer om "grøn vækst".

Side 14

Lavt frafald fra ny landbrugsuddannelse

Hele 93 pct. af eleverne gennemfører landbrugsuddannelsens nye grundforløb. I andre erhvervsuddannelser forlader hver tredje elev typisk klassen.

Side 16

Modet til at skabe grøn vækst

Om kort tid kender vi regeringens udspil om "grøn vækst". Strategien bliver efter alt at dømme helt central for den danske natur-, miljø- og klima-indsats i de kommende år. Og ingen bør være i tvivl om, at den også bliver afgørende for dansk landbrugs fortsatte udviklingsmuligheder.

Alt tyder på, at de danske landmænd kommer til at stå over for nogle store udfordringer i forhold til den grønne del af strategien. Dansk Landbrug er meget indstillet på en god, konstruktiv og fremadrettet diskussion.

Men en reel grøn vækst-ambition kan ikke primært dreje sig om at begrænse et erhvervs udøvelse. Ordet "vækst" skal derfor forhåbentlig tages for pålydende.

Dansk landbrug leverer en bruttofaktorindkomst på omkring 20 milliarder kr. om året. Og danske landmænd er i tilgift deres globale konkurrenter fuldkomment overlegne, når det gælder effektivitet og brug af teknologi.

Denne styrkeposition skal regeringens grøn vækst-strategi selvsagt gerne være med til at udbygge. Men det kræver både mod og fremsynethed.

Og det kræver ikke mindst evnen til offensivt at identificere erhvervets nye forretningsmæssige muligheder.

Vedvarende energi bør blive et af de helt store temaer i grøn vækst-strategien. På dette felt har de danske politikere en enestående mulighed for både at forbedre miljø og klima – og samtidig give landbruget mulighed for en fortsat dynamisk udvikling af husdyrproduktionen og finde nye indtjeningskilder på et overordentligt lovende marked for vedvarende energi.

Som det fremgår af artiklen på side ti, har biogassen potentiale til at blive et nyt vindmølleeventyr for Danmark. Kombineres biogas og forbrænding af fiberfraktionen i husdyrgødningen, kan man se konturerne af en dagsorden og en økonomisk strategi, som forener erhvervs- og miljøinteresser på en hidtil uset måde.

Det ligner næsten et guldæg. Spørgsmålet er, om de danske politikere har modet til at udruge det.

Af Carl Aage Dahl, adm.dir., Dansk Landbrug

En reel grøn vækst-ambition kan ikke primært dreje sig om at begrænse et erhvervs udøvelse.

Dansk Landbrug

præmis

krydsfeltet mellem landbrug og samfund

Udgiver

Dansk Landbrug
Axelborg, 4. sal
Vesterbrogade 4a
1620 København V

Telefon: 33 39 46 00
dl@danskladbrug.dk
www.danskladbrug.dk

Redaktion

Lone Saaby (ansv.)
Niels Peter Nørring
Svend Friis Bak
Lidde Bagge Jensen

Johnny M. Andersen
Anne Marie Zinck
Kirsten Lund Jensen
Bettina Berg
Carsten Jensen

Lay-out og grafik

Jens-Andreas D. Elkjær

Koncept

Kontrabande

Tryk

Scanprint

ISSN

1903-4725

Indhold

Nyheder Side 4

Deloitte's råd til danske landmænd: Fokusér på driften

De klassiske driftsøkonomiske dyder skal i højsædet i 2009, lyder revisionsvirksomheden Deloitte's råd til de danske landmænd. Politikerne bør til gengæld stimulere efterspørgslen. **Side 5**

Stribevis af økologi-rekorder i 2008

I 2008 blev der solgt flere økologiske varer end nogensinde før, og de økologiske gårdes produktion af korn og grønt ramte nye højder. **Side 6**

Danske landmænd vil have teknologi i staldene

Danske landmænd er klar til at investere i miljøteknologi og tænker innovativt som aldrig før. Miljøteknologien vinder frem i husdyrproduktionen. **Side 8**

Biogas kan blive Danmarks næste eksporteventyr

Biogas fra husdyrgødning kan dække mere end fem millioner danskeres private elforbrug og samtidig reducere Danmarks CO₂-udslip markant. Alligevel har Danmark mistet sin førerposition på området. **Side 10**

Biogassen skal på gasnettet

Hvis dansk biogas for alvor skal rykke, er det nødvendigt at koble den på naturgasnettet og dermed få adgang til hele det danske energimarked. **Side 13**

EU-penge kan bidrage til regeringens vision om "grøn vækst"

Flere landdistriktspenge fra EU kan kickstarte regeringens "grøn vækst"-planer, hvor mange dyre natur- og miljøopgaver venter. **Side 14**

Rekordlavt frafald fra ny landbrugsuddannelse

Hele 93 pct. af eleverne gennemfører landbrugsuddannelsens nye grundforløb. I andre erhvervsuddannelser forlader hver tredje elev typisk klassen i løbet af de første fem måneder. **Side 16**

Nyt mini-nationalregnskab giver overblik over landbruget

Landbrugsrådet har udviklet en model, der i hidtil usete detaljer kan vise den økonomiske aktivitet i de forskellige sektorer i landbruget. **Side 18**

Landbrugets fremtid diskuteres

Invitation til konferencer om landbrugets fremtid. **Bagsiden**

Vi ser et stort marked for produkter, hvor etik, moral og smagsoplevelser er i højsædet.

Martin Daasbjerg, Dansk And

Biogas er den billigste måde rent samfundsøkonomisk at reducere CO₂ på.

Henrik Wenzel, professor,
Syddansk Universitet

De unge, der har valgt landbrugsuddannelsen, er i høj grad afklarede i deres valg og stærkt motiverede for at gennemføre.

Torben Pilegaard Jensen, forskningsleder, AKF

Nyheder

Salget af økologisk frugt vokset med 50 pct.

Supermarkeds kæden Irma's salg af økologisk frugt steg med 50 pct. i 2008. Varegruppen præsterede hermed kædens største vækstrate inden for det økologiske salg. Ifølge indkøbschef Hans Christian Ipland skyldes øko-frugtens massive salgsfremgang, at der er kommet et væsentligt større udbud, som nu kan dække den store efterspørgsel. Inden for frisk frugt er det især salget af bananer, appelsiner og æbler, der har trukket væksten. Men forbrugerne er også blevet vilde med at lave deres smoothies. Det gøres nemmest og billigst af frosne bær, og mange af Irma's kunder vælger de økologiske, som føres i et bredt udvalg i de fleste butikker.

Nedfaldet af kvælstof overskrider tålegrænsen på seks naturområder

Naturens tålegrænse er overskredet på seks ud af 17 naturområder udpeget af Miljøcenter Roskilde. Det viser en ny undersøgelse foretaget af Danmarks Miljøundersøgelser. For de fire af lokaliteterne ligger nedfaldet inden for tålegrænseintervallet. Det vil sige, at det fortsat er muligt at sikre gunstig bevaringsstatus ved hjælp af den rigtige plejeindsats. For de sidste to lokaliteter tangeres den øverste værdi af tålegrænsen derimod til trods for, at de lokale bidrag til nedfaldet er små – mindre end 0,5-1 kg kvælstof pr. hektar pr. år.

For alle de 17 naturområder gælder det, at det lokale bidrag udgør mindre end 3 kg kvælstof pr. hektar pr. år. De udenlandske bidrag i områderne tegner sig typisk for 75-80 pct. af det samlede nedfald. Det understreger, at det kan blive meget svært at sikre de sårbare naturområder, hvis de udenlandske bidrag ikke nedbringes.

Ny rapport: Stort energipotential i landbruget

Dansk landbrug er en vigtig medspiller, når Danmark skal reducere sin udledning af drivhusgasser. Især er vedvarende energi et område, hvor landbruget har meget at byde ind med. Det fremgår af en rapport, som Fødevareministeriet offentliggjorde kort før jul.

Ministeriet fremhæver især fire virkemidler, der har et stort potentiale for reduktion af drivhusgasser med relativt lave samfundsøkonomiske omkostninger: (1) husdyrgødning til biogas, (2) dyrkning af pil, (3) halm til kraftvarme samt (4) udtagning af jord i lavtliggende områder. Den samlede rapport "Landbrug og klima" ligger på Fødevareministeriets hjemmeside www.fvm.dk.

Flest ukrainere blandt landbrugspraktikanterne i 2008

2.666. Så mange opholds- og arbejdstilladelser er der ifølge Udlændingesservice bevilget til udenlandske praktikanter inden for jordbrugsområdet i Danmark i de første 10 måneder af 2008. Hvis der forventes tilsvarende antal for november og december, lander vi næsten på samme antal som i 2007, hvor der blev givet 3.221 opholdstilladelser til praktikanter.

Det uden sammenligning største antal praktikanter kommer fra Ukraine, hvor der er givet 1.985 opholdstilladelser på 10 måneder mod 2.364 for hele 2007. Næststørste nationalitet i begge år er Rumænien 268 ansøgere fra januar til oktober, hvor Polen og Rusland derefter kommer med henholdsvis 50 og 60 ansøgere.

Udlændingesservice har i hele 2008 kunnet holde sit mål med en maksimal sagsbehandlingstid på 60 dage. Til gengæld har der i perioder været helt op til seks ugers ventetid på at indgive ansøgning om opholdstilladelse på den danske ambassade i Kiev, hvor det største antal ansøgninger håndteres.

Decembers rentetilpasning har stor betydning for landbruget

12. december 2008 var sidste dag med refinansieringsauktioner i denne omgang for flere af de store realkreditinstitutioner. Resultatet hos Realkredit Danmark var en rente på 5,20 pct. for et 30-årigt F1-lån med afdrag, hvilket er omkring en halv pct. mere end sidste år, men mere end 1 point lavere, end da renten nåede sit foreløbige højdepunkt i slutningen af oktober. Siden auktionerne startede den 1. december har F1-renten varieret med op til 0,60 procentpoint.

Auktionsperioden for landbrugets største finansieringspartner, Nykredit, startede fire dage senere end Realkredit Danmark. Og på grund af de store rentesvingninger på markedet er der forskel på, hvilken rente realkreditinstitutionerne ender med at tilbyde deres kunder. Nykredit tilbyder således samme produkt til 5,15 pct.

40 pct. af landbrugets finansiering er foretaget gennem rentetilpasningslån, så refinansieringen har stor indflydelse på landmændenes økonomi. Samlet set vil en stigning i F1-renten på et halvt procentpoint betyde en stigning i landbrugets renteomkostninger for rentetilpasningslån på 500 millioner kr.

Ekspertter: Fokusér på driften

De klassiske driftsøkonomiske dyder skal i højsædet i 2009, lyder eksperternes en-tydige råd til landmændene. Politikerne bør til gengæld sørge for at stimulere efter-spørgslen.

Et **benhårdt fokus** på den løbende drift. Sådan lyder det enkle råd fra revisionsvirksomheden Deloitte til de danske landmænd, der hvert år leverer en bruttotorindkomst på ca. 20 milliarder kr., og er dermed en vigtig indtægtskilde for det danske samfund. Men ude på bedrifterne kniber det med at få økonomien til at løbe rundt. Derfor er det ifølge både statsautoriseret revisor Henning Kjeldsen, Deloitte, og direktør Hans Peter Bay, Landscentret, afgørende, at landmændene sætter de klassiske driftsøkonomiske dyder i højsædet.

2008 var et hårdt år for mange landmænd – og 2009 bliver efter alt at dømme endnu hårdere, viser en opgørelse, Præmis har fået lavet. I kølvandet på finanskrisen har både realkreditinstitutter og banker skærpet fokus på landmændenes bundlinje. Evnen til at tjene penge på den løbende drift er derfor altafgørende for morgendagens landmænd. De tider er forbi, hvor de danske landmænd kunne tiltrække risikovillig kapital alene ved at være ejer af jord og bygninger, siger Henning Kjeldsen.

Svært at tjene penge i 2008

Det samlede driftsresultat på heltidsbedrifterne lå i 2007 på et meget lavt niveau. Præmis' opgørelse viser, at resultatet ikke er blevet bedre i 2008. Det er især økonomien i svineproduktionen, der har været under pres i det forgangne år. Dyrt foder og lave afregningspriser var en hård cocktail, og smågriseproduktionen måtte for andet år i kæmpe med et massivt underskud i den løbende drift.

Også på planteavlsbedrifterne har øgede omkostninger til gødning og energi udhulet indtjeningen – en tendens, der efter alt at dømme vil fortsætte i 2009.

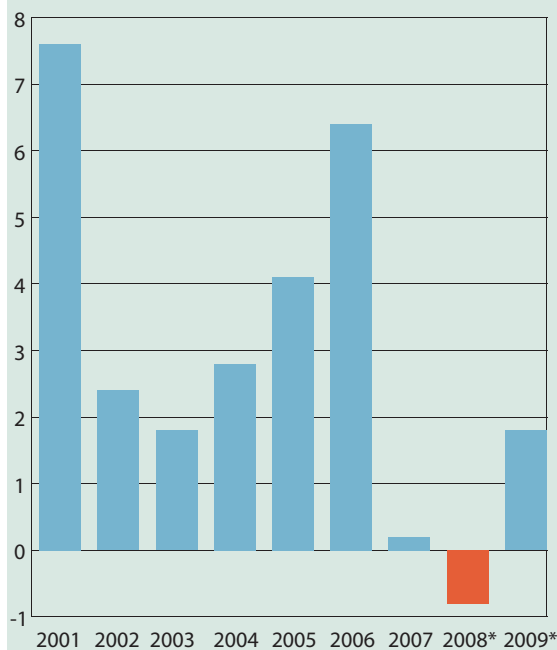
Kvægbedrifterne har til gengæld haft en stabil og fornuftig indtjening i 2008 med et driftsoverskud på omkring en halv million kr. pr. bedrift. I 2009 vil økonomisk afmatning og højt globalt konkurrencetryk dog presse verdensmarkedspriserne på mejeriprodukter og formentlig æde en stor bid af mælkeproducenternes overskud.

Fem gode råd til landmændene

Ifølge Henning Kjeldsen bør de danske landmænd i 2009 fokusere på fem velkendte principper, som der er en tilbøjelighed til at slække på i gode tider:

Fra fede år til trange tider

Driftsresultat for danske heltidsbedrifter, mia. kr.

*2008 og 2009 er baseret på skøn. Driftsresultatet er eksklusiv konjunkturer.

Kilde: Dansk Landbrugs regnskabsdatabase

1. Sørg for at have ordentligt likvidt beredskab. Hjemtag om muligt yderligere realkreditlån. Det er ikke nok at have ledigt råderum på kassekreditten.
2. Fokusér på indtjeningen. Optimér på bedriften og sørg for høj produktivitet med lave omkostninger. Gå efter at ligge i den bedste fjerdedel inden for driftsgrenen. Lyt til rådgiverne og ret ind efter det, de siger. Få mest assistance dér, hvor man selv er svagest.
3. Brug kun finansielle instrumenter til risikoafdækning. Instrumenterne skal omgås med omhu og forsigtighed – ikke til spekulation.
4. Foretag kun rentable investeringer – og aldrig før finansieringen er helt på plads.
5. Undgå driftsfremmede investeringer. Man skal holde sig fra risikobehæftede investeringer – såsom aktier, værdipapirer o.s.v. – uden for egen bedrift.

Et godt råd til politikere

Det er ikke kun landmændene, der kan bruge gode råd. Ligesom resten af dansk erhvervsliv er landmændene afhængige af, at nogen vil købe varerne. De er også afhængige af at få stillet kapital til rådighed, hvis deres aktiviteter skal udvikle sig. Derfor er Henning Kjeldsens råd til politikere, at de skal føre en ekspansiv finans- og pengepolitik, så forbrugerne har råd til at købe varerne, og der er penge at låne til de sunde projekter. ■

Af Kirsten Lund Jensen, erhvervspolitisk konsulent, Dansk Landbrug

2008 blev rekordår for økologien

I 2008 blev der solgt flere økologiske varer end nogensinde før, og de økologiske gårdes produktion af korn og grønt ramte nye højder. 2008 blev også specialiteternes år med rekord i produktion af økologisk gedemælk og etiske juleænder.

**// Vi har simpelt-
hen været over-
alt på messer og
markeder med
vores produkter
for at få folk til at
smage på det og
spise mere ged.
Nu ser det ud til
at lykkes.**

*Kenn Honoré Jepsen,
mejeribestyrer,
Søvind*

2008 blev et forrygende år for dansk økologi. Supermarkedernes salg af økologiske varer voksede med omkring 25 pct. og forventes at blive opgjort til omkring 4,5 mia. kr. På de økologiske bedrifter blev der dyrket korn og grøntsager som aldrig før. Foreløbige tal tyder på, at de økologiske gårde dyrkede mere end 50.000 hektar med korn i 2008. Det er et areal på størrelse med Falster.

Også dyrkningen af økologiske grøntvarer satte rekord i 2008. Lægger man spisekartofler sammen med grøntsager, frugt og bær fyldte de økologiske bedrifters produktion 3.500 hektar – eller det samlede areal af 5.000 fodboldbaner.

Præmis har indsamlet tal og opgørelser fra producenter, detailkæder og offentlige statistikker på området. Talmaterialet afslører et væld af øko-rekorder. Det er en opsigtsvækkende udvikling – ikke mindst fordi priserne på økologiske varer i 2008 er steget mere end priserne på de øvrige fødevarer. Det økologiske forbrug har således vist sig at være meget mindre prisfølsomt, end man hidtil har antaget.

Øko-nichernes år

Trods stigende salg af økologisk mælk og kød i 2008, var det ikke de traditionelle danske landbrugsdyr som køer og svin, der for alvor bankede igennem tidligere tiders rekorder. Det gjorde derimod en række niche- eller specialprodukter, som ser ud til at have meget stort vækstpotentiale i de kommende år – både i Danmark og på eksportmarkederne.

Udviklingen i den økologiske produktion viser således, at det økologiske marked ikke bare har udviklet sig i volumen men også i bredden: Et væld af nye produkter har set dagens lys i 2007 og 2008.

Nicher, der tidligere har fået beskeden opmærksomhed, kan nu præstere vækstrater, der flytter noget i det store billede.

Økologiske juleænder er f.eks. fløjet ind som et af højtidens nyeste hits. I 2008 blev der produceret 75.000 øko-ænder. Den tidligere rekord var knap 22.000 ænder i år 2000.

Også antallet af økologiske geder satte nye standarder i 2008. Med 3.000 økologiske malkegeder er der næsten sket en fordobling siden 2007.

Markedsførings-benarbejde bag succes

Gedemælksprodukterne er et godt eksempel på en niche, der i 2008 har fået solidt fodfæste hos det voksende segment af danske forbrugere, som gerne vil betale for kvalitetsfødevarer. Det er et forbrugersegment, der passer som fod i hose for mejerivirksomheden Søvind, som ligger ved Horsens.

”Vores virksomhed er baseret på holdning, mod og smag, og vi henvender os til metroøkologerne. Det er de forbrugere, som lægger vægt på økologi, er med på at prøve nyt og dyrker den gode smag,” siger mejeribestyrer Kenn Honoré Jepsen.

Forklaringen på, hvorfor forbrugerne lige netop nu er begyndt at tage gedemælksprodukterne, er ifølge Kenn Honoré helt enkel:

”Det er vores skyld! Vi har simpelt hen været overalt på messer og markeder med vores produkter for at få folk til at smage på det og spise mere ged. Nu ser det ud til at lykkes.”

Og det er ikke kun på det danske marked, at det lykkes Søvind at sælge mere ged til forbrugerne. Også i Frankrig – gedeostens højborg – er de faldet for Søvinds danske økologiske gedebrie og gedefriskost.

Økologirekorder i 2008

Detailsalg af økologiske varer

4,5 mia. kr. øko-fødevarer blev der solgt i supermarkeder og varehuse i 2008.

3,6 mia. kr. i 2007.

Kilde: Danmarks Statistik og Dansk Landbrug (2008 er foreløbig på baggrund af oplysninger fra detailhandlen)

Økologiandel i Irma-butikker

30,1 pct. af Irmas omsætning var økologisk i uge 42, 2008.

29,9 pct. i 2007.

Kilde: Irma

Kornarealet

53.200 ha med korn blev der dyrket på de økologiske bedrifter i 2008.

41.500 ha i 2007.

Kilde: Plantedirektoratet (2008 er foreløbig)

Areal med grøntsager, frugt og bær

2.300 ha blev der dyrket med grøntsager, frugt og bær på de økologiske bedrifter i 2008.

1.860 ha i 2007.

Kilde: Plantedirektoratet (2008 er foreløbig)

Areal med spisekartofler

1.200 ha blev der dyrket med spisekartofler på de økologiske bedrifter i 2008.

990 ha i 2007.

Kilde: Plantedirektoratet (2008 er foreløbig)

Produktion af økologiske ænder

75.000 økologiske ænder blev opfedet i 2008.

11.000 i 2007.

Kilde: Plantedirektoratet og Dansk Landbrug (2008 er baseret på oplysninger fra Dansk And)

Produktion af økologisk gedemælk

3.000 økologiske malkegeder fandtes der i Danmark i 2008.

1.670 i 2007.

Kilde: Plantedirektoratet (2008 er foreløbig)

Økologivirksomheder med forarbejdning og salg

1.137 økologiautoriserede danske virksomheder i 2008.

734 i 2007.

Kilde: Fødevarestyrelsen

Nu skal succesen følges op med en fast gedeost, som mejeriet har i støbeskeen. Tanken er, at den både skal produceres til det danske marked og til eksport.

Etik og moral sælger

Hos Dansk And er der også fuldt tryk på produktudviklingen. Udover lanceringen af den økologiske juleand barsler selskabet med røget andebryst – også i en økologisk udgave. Det skal efter planen være tilgængeligt i butikkerne i løbet af januar og februar.

På lidt længere sigt vil Dansk And udfordre det traditionelle foie gras-produkt. De seks producenter bag Dansk And arbejder på at udvikle et andeleverprodukt, der fuldt ud kan konkurrere på smagen, og som samtidig har dyrevelfærden i orden.

Ifølge Martin Daasbjerg fra Dansk And er der et marked for den slags specialprodukter: "Alle landets førende restauranter vil gerne have vores produkter, og vi ser et stort marked for produkter, hvor etik, moral og smagsoplevelser er i højsædet," siger han.

Mange flere virksomheder vil være med

Den store udviklingstrang inden for økologien giver genklang hele vejen fra jord til bord. 2008 blev derfor også året, hvor et rekordstort antal virksomheder var med til at forarbejde, distribuere og sælge de økologiske varer.

Mens godt 700 virksomheder havde autorisation til at håndtere de økologiske fødevarer i 2007, var antallet vokset til over 1.100 i 2008.

Markedet stadig sårbart

De mange økologi-rekorder i 2008 vidner om et marked i vækst. Trods de flotte tal er der dog stadig tale om et relativt lille marked, som er sårbart over for midlertidige udsving. Udfordringen med at få vareudbuddet inden for de enkelte varegrupper til at matche forbrugernes efterspørgsel på et givent tidspunkt er fortsat enorm. Ikke mindst i 2009, hvor de økonomiske udsigter generelt er usikre, er det utrolig vigtigt, at den økologiske udvikling foregår i tæt dialog mellem detailhandel, forarbejdningsvirksomheder og landmænd. ■

Kirsten Lund Jensen, erhvervspolitisk konsulent, Dansk Landbrug

Vi ser et stort marked for produkter, hvor etik, moral og smagsoplevelser er i højsædet.

Martin Daasbjerg,
Dansk And

Danske landmænd vil have teknologi i staldene

Miljøteknologien vinder frem i husdyrproduktionen. Større produktionsanlæg med flere dyr giver bedre muligheder for teknologiske løsninger, når landmændene skal opfylde krav om mindre miljøbelastning.

En fortsat udvikling og indførelse af miljøteknologier spiller en stadigt stigende rolle.

*Peter Kai,
udviklingskonsulent,
AgroTech*

Danske landmænd er klar til at investere i miljøteknologi. Nye tal fra Miljøstyrelsen viser, at de danske landmænd har stor interesse i en bred vifte af teknologiske tiltag, når de bliver stillet over for krav om at nedbringe miljøbelastningen.

”Det er vores generelle opfattelse, at der er interesse for teknologiske tiltag fra landmændenes side. Men vi har på nuværende tidspunkt ikke mulighed for at trække dækkende data ud om teknologivalg fra det nuværende ansøgningssystem, der viser det præcise omfang,” siger funktionsleder i Miljøstyrelsen Peter H. Schaarup.

Han tilføjer, at det netop var én af hensigterne med miljøgodkendelse af husdyrbrug, at der skulle stilles krav om anvendelse af teknologi, der kan reducere miljøbelastningen.

Der er flere forskellige muligheder inden for miljøteknologier, men en teknologi er først interessant, når effektiviteten og driftssikkerheden er høj og prisen er rimelig. De mange ansøgninger om miljøgodkendelse, der venter på afgørelse i kommunerne indeholder en række teknologiske tiltag til at nedbringe miljøpåvirkningerne. Men tiltagene kan ikke føres ud i livet, før kommunerne træffer afgørelser.

Teknologier i staldene

Præmis har set nærmere på, hvilke teknologier landmændene har taget til sig. Af de teknologier, som Miljøstyrelsens data omfatter, er det udover skraber i kvægstalde særligt gyllekøling, gylleforsuring og fodringstiltag som hyppigt er valgt i ansøgningen. Der er dog også en række teknologiske tiltag, som ikke er omfattet af datamaterialet.

Andelen af fast gulv i stierne og foderoptimering er teknologiske tiltag, som også indgår i de ansøgte projekter. Ved foderoptimering kan ammoniaktabet reduceres, ligesom fosforindholdet i husdyrgødningen kan reduceres, så der udbringes mindre fosfor på arealerne. Dermed formindskes risikoen for udvaskning af fosfor til vandmiljøet.

Forbedret teknologi til reduktion af lugt er også på vej.

En bedre udnyttelse af husdyrgødningen kan opnås gennem teknologier til separation af gyllen i en flydende og en fast fraktion. Det giver mulighed for en bedre udnyttelse af næringsstofferne og samtidig mulighed for energimæssig udnyttelse af husdyrgødningen ved bioforgasning og/eller forbrænding af den faste fraktion.

Ammoniakpåvirkning skal ned

Krav til reduktion af ammoniakpåvirkningen skærpes i 2009 fra 20 pct. til 25 pct. målt i forhold til referencestaldsystemet. Dermed stiger behovet for teknologiske tiltag.

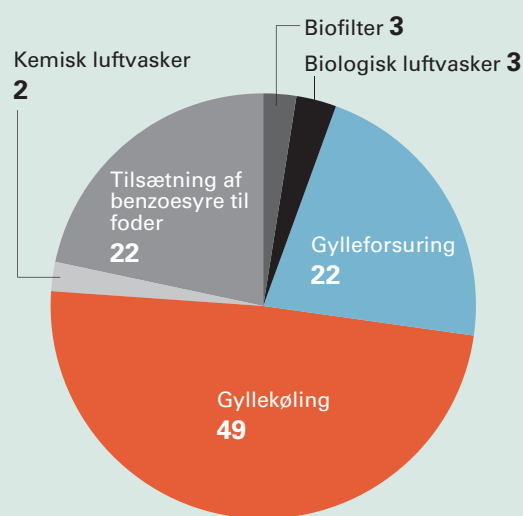
”En fortsat udvikling og indførelse af miljøteknologier spiller en stadigt stigende rolle,” siger Peter Kai, udviklingskonsulent i AgroTech.

”Det er omfattende og kostbart f.eks. at rense al ammoniak ud af ventilationsluften fra en svinestald. Derfor er det afgørende fortsat at udvikle teknologier, der nedbringer omkostningerne, og som samtidig sikrer den nødvendige effekt på miljøet,” siger han.

Der er altså et væsentligt behov for at udvikle teknologier, der kan sikre den nødvendige miljøeffekt.

Ny teknologi i staldene

Fordeling i pct. mellem en række valg af teknologiske tiltag i ansøgninger om miljøgodkendelse af husdyrbrug

Kilde: Miljøstyrelsen, december 2008

”Hvad angår slagtesvin forventes reduktionskravet i betydeligt omfang at blive opfyldt ved anvendelse af staldsystemer med lavt ammoniaktab kombineret med fodringstiltag, luftrensning eller gylleforsuring. Hvis landmanden vælger et staldsystem med et højere ammoniaktab end referencestaldsystemet – f.eks. stier med drænet gulv og spaltegulv, hvilket driftsmæssigt kan være en fordel – skal ammoniaktabet ikke kun reduceres med 25 pct. men derimod med tæt på 40 pct.,” vurderer Peter Kai.

BAT bremser udviklingen

Udover krav til reduktion af ammoniakpåvirkningen skal kommunerne ved meddelelse om miljøgodkendelse af husdyrbrug vurdere brug af BAT, bedst tilgængelig teknologi. Dette krav skaber store flaskehalsproblemer i kommunerne og bremser flytningen af produktionen fra gamle til nye miljø- og dyrevelfærdsmæssige bedre produktionsanlæg. To år efter den nye lov om miljøgodkendelse af husdyrbrug mangler ansøgerne og kommunerne fortsat klare retningslinjer for BAT. Miljøstyrelsen er i gang med at beskrive de enkelte teknologier, så kommunalbestyrelserne får et grundlag for at vurdere, i hvilket omfang en teknologi i det konkrete tilfælde kan betegnes som BAT.

På ammoniakområdet er der med BAT-kravene tale om dobbeltregulering, idet det generelle reduktionskrav på 25 pct. er sat efter, hvad der er økonomisk muligt, og kravet til BAT også skal sættes efter, hvad der er økonomisk muligt.

Mange landmænd vil gerne have miljøteknologien ind i produktionen. Administrerende direktør i Dansk Svineproduktion Nicolaj Nørgaard understreger, at det langt hen ad vejen er et spørgsmål om økonomi.

”Ved alene at fokusere på miljøeffekt uden at vurdere f.eks. dyrevelfærd, eller om en BAT-teknologi nu også er så økonomisk tilgængelig, at den kan indføres bredt i landbruget, så taber vi som erhverv hurtigt konkurrencekraft. Hvis ikke produktionen kan bære omkostningerne til teknologien, opnår vi ingen forbedringer, for så bliver investeringerne ikke foretaget. Så enkelt er det,” siger Nicolaj Nørgaard. ■

Af Lidde Bagge Jensen, erhvervspolitisk konsulent, Dansk Landbrug

“
Det er vores generelle opfattelse, at der er interesse for teknologiske tiltag fra landmændenes side.

Peter Schaarup,
Miljøstyrelsen

Biogas kan blive Danmarks næste eksporteventyr

Biogas fra husdyrgødning kan dække mere end fem millioner danskeres private elforbrug. Samtidig reducerer biogassen CO₂-udslippet så markant, at det i et CO₂-regnskab vil blive opgjort som en reduktion på "160 pct." Derfor er biogas afgørende for Danmarks overholdelse af klimamål. Alligevel har Danmark mistet sin førerposition.

Husdyrgødningen fra danske svin og kvæg er en af de største uudnyttede vedvarende energikilder på land. Produktionen af biogas kan bringe Danmark et stort skridt nærmere målsætningen om 30 pct. vedvarende energi i 2020 og nedsætte behovet for køb af flere millioner ton CO₂-kvoter. Samtidig kan biogas blive et enormt eksportområde. Økonomer anslår det globale markedspotentiale for biogasteknologi til omkring 750 milliarder kroner.

Kombineres biogas og forbrænding af fiberfraktion i husdyrgødningen, vil udledningen af næringsstoffer reduceres betydeligt, og målene i Vandrammedirektivet vil lettere kunne nås.

Præmis har talt med en række førende eksperter på biogasområdet, der til sammen tegner et billede af et område med et enormt potentiale, men med tre centrale problemer: Kobling på gasnettet, placering og politisk vilje. Og frem for alt et område præget af konservativ tænkning, der forhindrer, at vi ser husdyrgødning som en ressource frem for som et affaldsprodukt. Regeringens målsætning er at etablere 25 nye biogasanlæg in-

den 2012. Hvis det mål skal nås, skal der sættes turbo på udviklingen.

Danmark var tilbage i 1990'erne kendt som en af verdens førende på biogasområdet, men dårlig økonomi har sat udbygningen af danske anlæg i stå de sidste ti år. I dag har man omkring 20 fælles biogasanlæg og 55 gårdanlæg. Den nye energiaftale har sat byggeriet i gang igen, og ti nye fællesbiogasanlæg er på vej, men barrierer som lokalisering, manglende mulighed for at sende biogassen på naturgasnettet og den gældende varmemeforsyningslov skræmmer stadig mange væk.

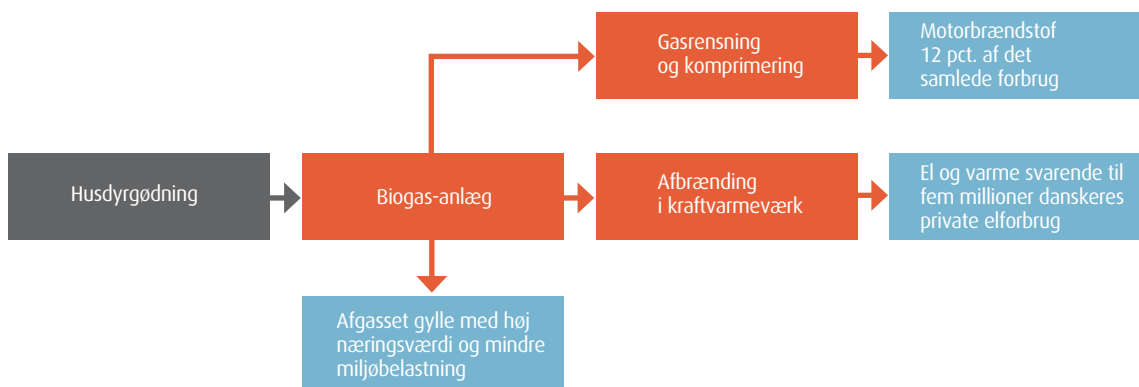
I Tyskland har man inden for de sidste fem år etableret 4.000 nye anlæg.

"Vi er ikke i front længere, som vi var i 1990'erne. Vi er heller ikke hægtet helt af endnu, men det går stærkt i mange lande, og hvis vi skal nå med på toget, skal det være nu," siger Jørgen Abildgaard, direktør i rådgivningsfirmaet Poyry.

Et ubrugt potentiale

Ikke alene rummer biogas fra husdyrgødning et reduk-

Produktion af biogas på husdyrgødning

tionspotentialer på flere millioner ton CO₂-ækvivalenter, men de samfundsøkonomiske omkostninger ved reduktionen er lavere for biogas end for nogen anden form for bioenergi. Teknologien ligger lige for, alligevel bliver der i dag kun anvendt ca. fem procent af den danske husdyrgødning til biogas.

Ved at afgasse gyllen fra de danske stalde, vil man kunne producere 26 petajoule, svarende til næsten fem millioner danskernes årlige elforbrug eller tre procent af Danmarks samlede energiforbrug.

”Biogas er den billigste måde rent samfundsøkonomisk at reducere CO₂ på. Det koster 40 kr. pr. ton at reducere CO₂-udslip, hvis man bruger biogas,” siger Henrik Wenzel, professor på Institut for Kemi-, Bio- og Miljøteknologi ved Syddansk Universitet og en af landets førende eksperter inden for miljøvurderinger og bioenergi. Han forklarer videre:

”Til sammenligning koster den samme CO₂-besparelse 300 kr., hvis den opnås med energiafgrøder i et kraftvarmeværk og 1.800 kr., hvis det sker med 2. generationsbioethanol.”

Henrik Wenzel peger desuden på biogasproduktionens mange synergieffekter, som også er med til at gøre dens miljøregnskab markant bedre end andre former for bioenergi.

Positive bivirkninger

Biogassens fordele er mange:

- Husdyrgødningen bidrager negativt til CO₂-regnskabet, så længe den ikke bliver anvendt som energiresource. Derfor opnår man en – statistisk ret iøjnefaldende – 160 procents CO₂-reduktion, når man ikke blot

fjerner CO₂-udslippet fra gødningen, men også udnytter den til at fortrænge andre typer af brændsel.

- I selve kraftvarmeværket fortrænges fossile brændsler fra energisektoren, og fordi man opsamler gassen i biogasreaktoren, undgår man et enormt stort udslip af drivhusgasser, der ellers sker ukontrolleret i gylletanke og på marker, hvor den ubehandlede gylle udleder store mængder metan og lattergas.

- Den afgassede gødning, der kommer ud fra biogasanlægget, har en højere gødningsværdi og kan bedre optages. Det betyder en mindre udvaskning af næringsstoffer, og derfor en lavere belastning af vandmiljøet.

- Desuden medfører afgangningen af gyllen, at den lugter mindre, og derfor vil være til mindre gene både på marken og under transporten.

Agronom Thomas Færgeman, direktør i den grønne tænketank CONCITO, mener, biogassen er en unik mulighed for at vende noget skidt til noget godt.

”Det her er rigtig interessant. Landbruget har mulighed for at gå fra at være et hadeobjekt til at være en helt, der både gør noget godt for naturen og vandmiljøet, og som samtidig er en stor leverandør af vedvarende energi,” forklarer han.

Han tilføjer, at der er behov for en samlet plan for erhvervet, hvor bl.a. øget biogasproduktion kan bidrage til at få nogle af de marginale jorde tilbage til naturen, ved at arealkravet – det vil sige forholdet mellem antal dyr og jord – hos den enkelte landmand samtidig lempes.

Det her er rigtig interessant. Landbruget har mulighed for at gå fra at være et hadeobjekt til at være en helt.

Thomas Færgeman,
Direktør,
CONCITO

Energiforliget er første skridt

Trods potentialet har byggeriet af biogasanlæg stået stille i næsten ti år. I energiforliget fra februar sidste år vedtog man en stigning på 14,5 øre på den garanterede elafregningspris på biogas, som dermed lander på 74,5 øre. Den højere afregningspris har sat gang i byggeriet igen. Der hersker dog nogen tvivl, om den nye garanterede elafregningspris er tilstrækkelig.

Søren O. Petersen, seniorforsker på Institut for Jordbrugsproduktion og Miljø på Aarhus Universitet mener ikke, at de 74,5 øre er tilstrækkelige:

”Den aktuelle afregningspris for biogas er ikke høj nok til, at de danske anlæg kan konkurrere effektivt med andre energikilder, og udviklingen er afhængig af de rammevilkår, man sætter op.”

”Man kunne forestille sig, at man ville sætte kroner og ører på miljøeffekterne og på CO₂-fortrængningen i form af mindre metan fra gyllebeholdere, når man gør samfundsværdien af et biogasanlæg op,” siger han. Han peger på Tyskland som eksempel, hvor en langt højere afregningspris har fået biogasanlæg til at skyde op over de senere år. ”Vi har forpligtet os i forhold til Kyoto, og vi bruger mange penge på projekter til at nedsætte CO₂-udslippet. Jeg mener, det er en samfundsmæssig opgave at bidrage til udviklingen på biogasområdet. Landmændene skal også være villige til at investere, men det er naivt at tro, at de kan lægge alle pengene på bordet,” siger Søren O. Petersen.

Hos Danmarks største leverandør af biogasanlæg Xergi, ser man mere lyst på forliget.

”Jeg mener, økonomien er der, så det igen hænger sammen. Vi har mærket en markant større interesse efter den nye afregningspris, men det skyldes også, at man med ny teknologi kan producere biogas udelukkende på husdyrgødning. Den største hindring i dag er at finde en placering til anlæggene og få det godkendt af kommunen,” siger Frank Rosager, direktør i Xergi.

Placeringen er stadig et problem

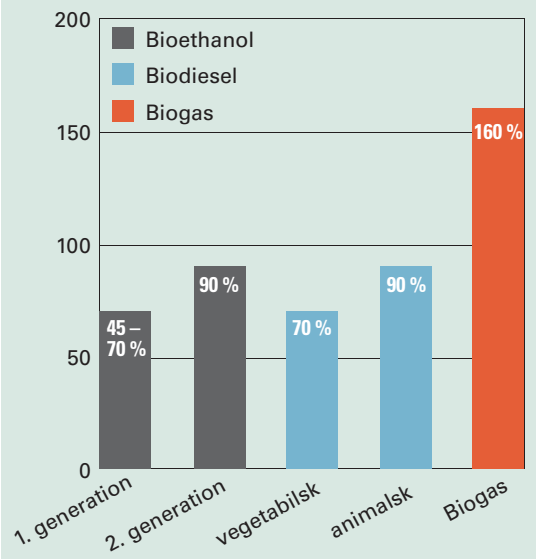
En af flaskehalsene i etablering af biogasanlæg er af administrativ karakter.

Ansøgningerne om at etablere anlæggene skal igennem lange sagsbehandlinger med naboklager og uenigheder mellem kommuner og Naturklagenævnet, og mange projekter ender med at blive opgivet.

I Morsø Kommune er en række landmænd gået sammen om et fællesanlæg, der blandt andet vil betyde en væsentlig mindre næringsstofforurening af Limfjorden. Det tog otte år at få sat projektet i gang blandt andet på grund af uenighed om placeringen af anlægget.

Sammenligning af biobrændstoffer

CO₂-fortrængning af den andel der erstattes med biobrændsel, pct.

Kilde: Teknologirådet 2006

Den største hindring i dag er at finde en placering til anlæggene og få det godkendt af kommunen.

Frank Rosager,
direktør,
Xergi

Frygten for en ildelugtende nabo får mange borgere til at klage.

”Der er en stor barriere i forhold til placeringen, og der er en stor folkelig modstand. Generelt set har vi løst problemet med lugt, men det er ikke opfattelsen i befolkningen,” siger seniorforsker Henrik B. Møller ved Institut for Jordbrugsteknik på Aarhus Universitet.

En undersøgelse fra Miljøstyrelsen viser, at man har den fornødne teknologi til at fjerne lugt fra biogasanlæg. Med de nye anlæg bør der højst være tale om lugtgæner tre-fire dage årligt, i forbindelse med uheld eller renovering.

Fremtiden for biogas

Overordnet set overstiger de økonomiske og miljømæssige gevinster, samfundet kan opnå med biogas, langt de fordele, man kan opnå med andre vedvarende energikilder. Ved at udvinde energi af husdyrgødning gør man både naturen, klimaet og naboerne en kæmpe tjeneste.

Flere af de eksperter, som Præmis har talt med, peger på, at hvis der ikke snart for alvor kommer gang i produktionen af biogas, kommer Danmark til at se milliarder af eksportkroner flyve til udlandet, mens vi køber CO₂-kvoter. ■

Biogassen skal på gasnettet

Hvis dansk biogas for alvor skal rykke, er det nødvendigt at koble biogassen på naturgasnettet og dermed hele det danske energimarked.

De fleste kraftvarmeværker kan bruge biogassen i dag uden yderligere tilpasning. Men der er problemer med at få afsat varmen fra elproduktionen med biogas på små decentrale kraftvarmeanlæg, og det medfører et stort energitab især om sommeren, hvor varmen stort set ikke bliver brugt. Hvis biogassen tilsluttes naturgasnettet, kan man bruge den allerede eksisterende rørføring og på den måde få adgang til hele det danske marked. Tilslutning til naturgasnettet letter ligeledes problemerne med lokaliseringen. Biogasproducenterne ser derfor en tilkobling til naturgasnettet som et vigtigt skridt på vejen for videre udvikling.

"Hvis regeringens planer om at få etableret 25 biogasanlæg inden 2012 skal realiseres, skal der åbnes op for naturgasnettet, og det kræver en afgiftsændring," siger Frank Rosager, direktør for Xergi.

Biogas er CO₂-neutralt og er derfor fritaget for brændselsafgift, når det bliver brugt direkte i et kraft-

varmeværk, men i det øjeblik det bliver tilkoblet naturgasnettet, bliver det betragtet som naturgas, og der skal betales afgift, når gassen brændes af – eksempelvis på et andet kraftvarmeværk i den anden ende af landet. Biogassen vil også kunne fungere som brændstof til transportsektoren. Alene med husdyrgødning kan biogas dække 12 pct. af transportsektorens energibehov.

Professor Henrik Wenzel fra SDU mener dog, at man bør undlade at bearbejde biogassen, da det forringer miljøregnskabet.

"I de tilfælde det overhovedet kan lade sig gøre, skal man bruge biogassen til kraftvarme. Hver gang man bearbejder gassen, mister den noget af energiværdien. Man skal i stedet lægge sine biogasanlæg sådan, at man kan komme af med langt hovedparten af biogassen til kraftvarmeværker," siger Henrik Wenzel. ■

//
Hvis regeringens planer om at få etableret 25 biogasanlæg inden 2012 skal realiseres, skal der åbnes op for naturgasnettet, og det kræver en afgiftsændring.

Frank Rosager,
direktør,
Xergi

Kombinér biogas og forbrænding

Kombineres biogas og forbrænding af fiberfraktionen i husdyrgødningen, kan der slås flere miljø- og energimæssige fluer med ét smæk.

Der er en række store opgaver på miljø- og klimaområdet, som skal løses i de kommende år. Biogas og forbrænding af fiberfraktionen i husdyrgødningen er oplagte løsninger i denne forbindelse. Sættes der gang i forbrændingen, og udbygges biogasproduktionen, kan man opnå store gevinster på miljø- og klimaområdet, samtidig med at landbruget sikres mulighed for vækst.

Biogas og forbrænding supplerer hinanden. Begge tiltag bidrager til produktionen af vedvarende energi. Udover dette bidrag har forbrændingen primært effekt i forhold til begrænsningen af udledningen af næringsstoffer, mens biogas primært har effekt i forhold til begrænsningen af udledningen af drivhusgasser.

Tal fra Dansk Landbrugsrådgivning viser, at man

ved at forbrænde fiberfraktionen fra halvdelen af den danske gylle, kan reducere kvælstofudvaskningen med mellem 5.000 og 7.000 ton om året. Til sammenligning er målet for kvælstofreduktion i 2009 på 11.300 ton.

"Hvis man brugte al gyllen til forbrænding eller forgasning, ville man kunne opnå en reduktion i størrelsesordenen ti pct. af kvælstofudvaskningen," siger Torben Moth Iversen, der er projektchef på Forsknings-, Overvågnings- og Rådgivningssekretariatet på Danmarks Miljøundersøgelser (DMU), Aarhus Universitet.

Den besparelse kan potentielt hjælpe landbruget med at leve op til kravene i Vandmiljøplan III om at reducere kvælstofudvaskningen med 13 pct. i 2015. ■

EU-penge kan bidrage til regeringens vision om "grøn vækst"

Flere landdistriktspenge fra EU kan kickstarte regeringens "grøn vækst"-planer, hvor mange dyre natur- og miljøopgaver venter. Forudsætningen for at bruge landdistriktspengene er national medfinansiering. Ekspertener peger på, at samfundsøkonomien får den største gevinst ved fuld hjemtagning af landdistriktsmidlerne inden anvendelse af andre EU-ordninger.

Ordforklaring

■ Direkte støtte:

EU-støtte til landmænd i form af f.eks. enkeltbetaling og handyrpræmier, dvs. støtte til oksekødproduktion.

■ Landdistriktsstøtte:

EU-støtte med fokus på konkurrenceevne, natur og miljø samt livskvalitet.

■ Modulation:

Overførsel af penge fra direkte støtte til landdistriktsstøtte.

Med EU's landdistriktspenge har regeringen en gylden mulighed for at få finansieret store dele af sine "grøn vækst"-visioner. I begyndelsen af 2009 vil regeringen konkretisere sin grønne vækstvision, der har til formål at sikre et højt niveau for miljø- og naturbeskyttelse med en moderne og konkurrencedygtig landbrugsproduktion.

De mere detaljerede og ambitiøse planer vil gradvist blive indført i de kommende år, og i samme takt vil der være et stigende behov for penge til at finansiere de grønne visioner. En del af de penge kan komme fra EU's landdistriktspulje. EU's landbrugsministre tilpassede i november landbrugspolitikken, så der gradvist kan komme flere penge til landdistriktsprogrammerne. Endvidere er der givet adgang til at omfordele en vis del af landmændenes støtte.

"Det er oplagt, at det samfundsøkonomisk er mest optimalt at anvende landdistriktsprogrammet fuldt ud, inden man anvender andre EU-ordninger," siger Jens Hansen, seniorforsker ved Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet.

Ordningen er sådan, at anvendelse af landdistriktspengene hænger sammen med et kontant bidrag fra det enkelte land. Hvis der ikke er et sådant nationalt bidrag, forbliver pengene i EU-kassen.

For de eksisterende landdistriktsordninger er der en nogenlunde ligelig fordeling mellem EU-bidraget og det danske bidrag. Populært sagt skal den danske stat hive 50 øre op af statskassen for at modtage andre 50 øre via EU. Det vil sige, at en investering på 50

øre giver mulighed for at bruge én krone. For de nye overførsler til landdistriktspolitikken er forretningen endnu bedre. Her skal staten kun komme med 25 øre for at kunne anvende én krone.

"Og så skal vi også huske, at gevinsten bliver endnu bedre, da en del af pengene kommer tilbage i form af skattebetaling fra modtagere af landdistriktspenge," supplerer Jens Hansen.

Tager pulsen på landbrugspolitikken

De overordnede regler for landdistriktsprogrammerne er fastlagt i EU's landbrugspolitik, der både er kompliceret og omfattende. I 2008 har EU-kommissionen og landbrugsministrene derfor foretaget et såkaldt sundhedstjek af selve politikken. Endvidere foregår der konstant en udvikling på mange fronter, hvilket yderligere gør det nødvendigt at tilpasse politikken.

I oplægget til sundhedstjekket fremhævede den danske EU-kommissær Mariann Fischer Boel, at landbruget står over for en lang række udfordringer inden for klima, biodiversitet, bioenergi og vandforvaltning. Håndtering af disse udfordringer koster penge – mange penge. Derfor foreslog EU-Kommissionen, at der i årene 2009-2012 skal overføres flere penge fra den traditionelle støttepolitik til landdistriktspolitikken.

På ministerrådsmødet i november blev landbrugsministrene så enige om, at der netop skal overføres flere penge fra den direkte landbrugsstøtte til landdistriktspolitikken. Denne overførsel kaldes for

Sådan fungerer modulation

Modulation er en måde at konvertere traditionel direkte landbrugsstøtte til landdistriktsstøtte. Pointen fra EU's side er at målrette penge til bl.a. konkurrencedygtighed og miljø.

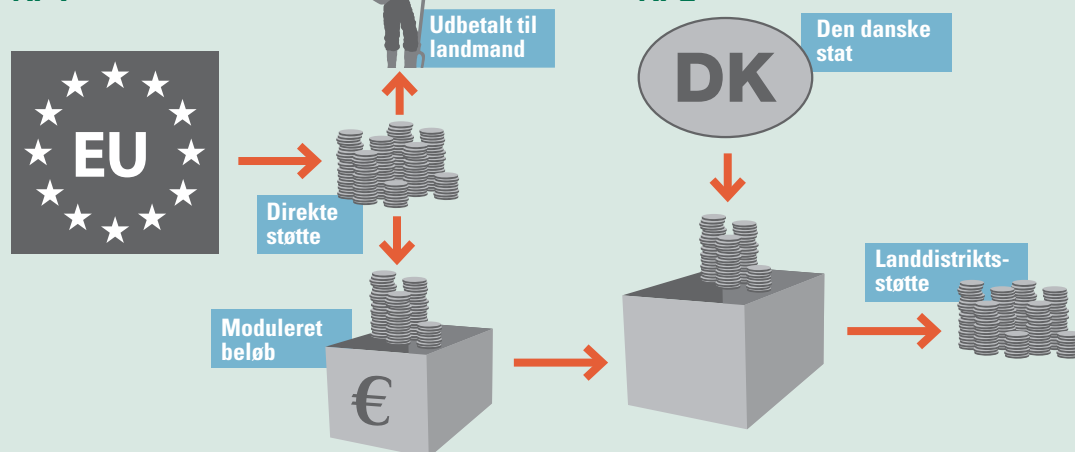
■ Landmandens direkte støtte bliver i år 1 opgjort ud fra ansøgning om enkeltbetaling, handyproduktion mm.

■ En vis procentdel af støtten inddrages via modulation, mens resten i år 1 bliver udbetalt til landmanden.

■ Det inddragede modulerede beløb ligger i EU-kassen til næste år.

■ I år 2 kan Danmark overføre det modulerede beløb til landdistriktspolitikken ved selv at bidrage med penge.

År 1

■ Hvis Danmark ikke bidrager med penge, forbliver det modulerede beløb i EU.

■ I år 2 og fremefter kører maskinen igen med opgørelse af direkte støtte til hver enkelt landmand, modulation og udbetaling.

modulation. De ekstra penge til landdistriktsområdet er målrettede tiltag inden for de områder, som Kommissionen præsenterede som fremtidige udfordringer, f.eks. forbedre vandforvaltning, udnytte bioenergi og beskytte fauna. Og det er netop også områder, som den danske regering arbejder med i relation til "grøn vækst"-strategien.

Hele rammen skal hjem

Sundhedstjekket har ud over forenkling på visse områder og håndtering af nye udfordringer samtidig øget kompleksiteten på andre fronter. Inden for den traditionelle landbrugsstøtte er der i form af "artikel 68"-bestemmelser åbnet for adgang til støtteomfordeling, så særlige indsatsområder – eksempelvis miljøtiltag – kan honoreres af denne vej i stedet for via landdistriktspolitikken.

"Men samfundsøkonomisk er det bedst først at sikre fuld hjemtagning af landdistriktsmidlerne," understreger seniorforsker Jens Hansen.

Det er dog ikke tilfældet i dag. I landdistriktsprogrammet for 2009 har regeringen aftalt et rammebeløb på 760 millioner kr., hvilket er mindre end det mulige beløb. Det vil sige, at der i 2009 ikke er fuld hjemtagning af den samlede EU-ramme.

Landdistriktsprogrammet er delt op i tre hovedområder. Flest penge er afsat til miljø- og naturindsats. Derefter følger indsats, der er målrettet forbedring af konkurrencedygtigheden. Endelig er der afsat penge til forbedring af bl.a. livskvalitet i landdistrikterne.

Penge fra EU er selve grundlaget for penge til landdistriktspolitikken. Under de eksisterende bestemmelser er pengene dels afsat på selve EU-budgettet dels skaffet ved reduktion af den direkte støtte til landmændene. For at pengene kan blive anvendt, skal staten også komme med et nogenlunde tilsvarende beløb i form af medfinansiering. I gennemsnit for den nuværende budgetperiode 2007–13 er det årlige beløb på omkring 880 millioner kr.

Sundhedstjekket sikrer flere penge til landdistriktspolitikken. Når vi kommer frem til 2013 er selve budgetrammen oppe i nærheden af 1,3 milliarder kr. De ekstra penge fremkommer ved en overførsel af landmændenes EU-støtte på ca. 300 millioner kr. og et statsbidrag på ca. 100 millioner kr. Medfinansieringen for denne del er ved sundhedstjekket sat til 25 pct. ■

Af Svend Friis Bak, erhvervsøkonomisk konsulent, Dansk Landbrug

Samfundsøkonomisk er det bedst at sikre fuld hjemtagning af landdistriktsmidlerne.

Jens Hansen,
seniorforsker,
Københavns Universitet

Rekordlavt frafald fra ny landbrugsuddannelse

93 pct. af eleverne gennemfører landbrugsuddannelsens grundforløb. I andre erhvervsuddannelser forlader hver tredje elev typisk klassen i løbet af de første fem måneder. Hemmeligheden bag succesen ligger bl.a. i det sociale miljø omkring eleverne, vurderer forsker.

En af de store udfordringer for erhvervsskolerne i øjeblikket er at fastholde eleverne i uddannelsen.

Peter L. Moesgaard, uddannelseschef, Jordbrugets Uddannelses-Center Århus

Den nye landbrugsuddannelse kan alt det, landets øvrige erhvervsuddannelser ikke kan: Fastholde stort set alle elever og give dem lyst til fortsat at uddanne sig. Selv om skolestarten er blevet forlænget fra to til fem måneder, er færre end hver 10. elev faldet fra siden august, hvor de nye hold begyndte på landets i alt 15 landbrugsskoler.

Den nye landbrugsuddannelse ser dermed ud til at manøvrere helt udenom de frafalds- og omvalgsproblemer, som stort set alle andre erhvervsuddannelser i Danmark må kæmpe imod.

Helt præcist er kun syv pct. af de nye elever faldet fra siden skolestart, viser Præmis' analyse af frafaldet blandt de 500 elever, der netop har afsluttet efterårssemestret på landbrugsuddannelsens grundforløb i "Dyr, planter og natur".

Tæt på at indfri regeringens mål

Det er endnu ikke klart, hvad gennemførselsprocenterne har været på de seneste grundforløb på landets øvrige erhvervsuddannelser. Her er der virkelig plads til forbedringer med opdaterede tal. Men ifølge Undervisningsministeriets seneste analyse fra 2006 fuldførte mindre end to tredjedele – helt præcist 63 pct. – grundforløbet på de tekniske erhvervsuddannelser.

Den nye landbrugsuddannelse formår altså at fastholde 30 procentpoint flere af de nye elever end de øvrige erhvervsuddannelser. Og netop fastholdelse er den helt store målsætning på ungdomsuddannelsesområdet:

"En af de store udfordringer for erhvervsskolerne i øjeblikket er at fastholde eleverne i uddannelsen, så vi når op på regeringens mål om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Erhvervsskolerne har de brede indgange med mange beslægtede uddannelser – og det betyder, at mange elever er uafklarede og søgende, når de starter. Det er klart, at en del af disse elever ender med at vælge noget andet," siger uddannelseschef, Peter L. Moesgaard, Jordbrugets UddannelsesCenter Århus, til Præmis.

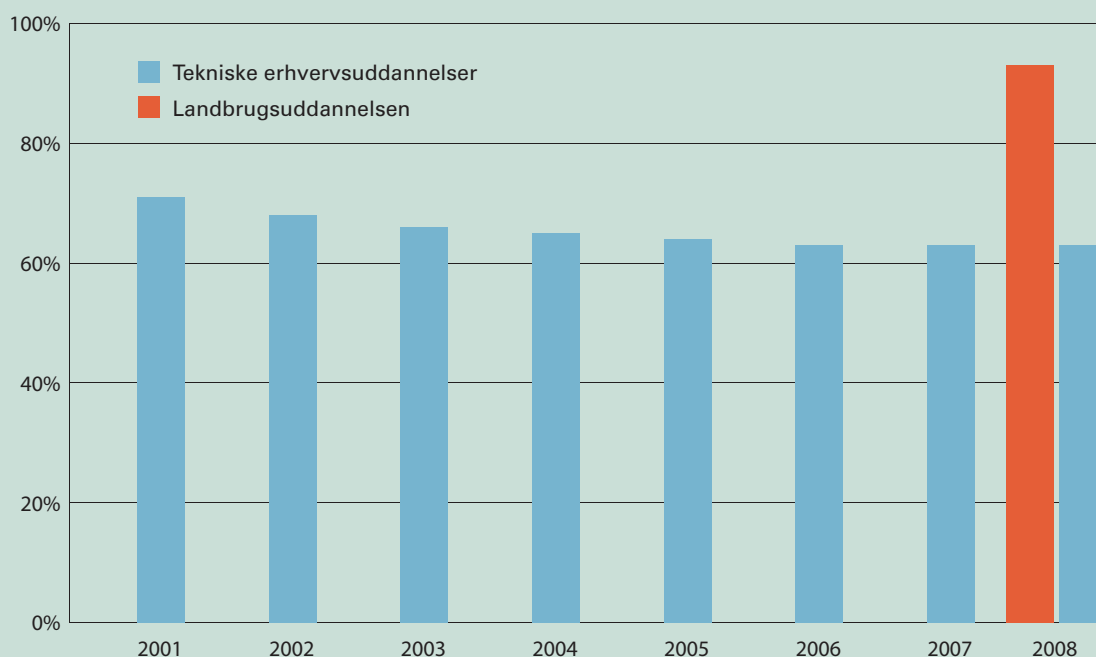
Vinderopskriften: Socialt miljø og praktikpladser

De lave frafaldsprocenter er gode og perspektivrige nyheder – både for landbruget og for den øvrige uddannelsessektor – siger forskningsleder Torben Pilegaard Jensen, Anvendt KommunalForskning (AKF).

Han peger på tre mulige forklaringer på den nye landbrugsuddannelses iøjnefaldende fastholdelse af de nye elever:

- Det sociale miljø: Hovedparten af eleverne både studerer og lever på skolen. 80 pct. af de unge på landbrugsuddannelsen bor fast på den skole, de går på. Det samme gør kun omkring 10 pct. af eleverne på de øvrige erhvervsuddannelser. Det undervisningsmiljø, som nærheden og sammenholdet på denne kostskole-lignende uddannelsesform giver, er trods mange initiativer meget svært at skabe på dagskolerne.

Fuldført grundforløb i erhvervsuddannelserne

Kilde: Undervisningsministeriet (skøn for 2007 og 2008) og Danske Landbrugsskoler

■ **Målrættede unge:** Landbrugseleverne er mere målrættede og motiverede. De ønsker en tilværelse, der krydrer moderne landbrug med livet på landet. Mange har foretaget valget af fremtidig uddannelse og karriere, inden de begynder på "Dyr, planter og natur"-indgangen.

■ **Praktikpladser:** Langt de fleste landbrugselever har – eller får – en praktikplads. Det er i høj grad med til at fastholde eleverne i uddannelsesforløbet.

"De unge, der har valgt landbrugsuddannelsen, er i høj grad afklarede i deres valg og stærkt motiverede for at gennemføre. Det kan også spille en rolle, at de fleste af eleverne bor på skolen og dermed har taget en stor beslutning for deres videre vej i livet. De føler sig frie ved at komme hjemmefra og oplever, at mulighederne ligger åbne," siger Torben Pilegaard Jensen.

Hver anden har uddannelsesaftale på forhånd

De nye landbrugselever fra august er nu ude i deres første praktiske oplæring, og der er fra starten praktikpladser til så godt som alle. Desuden havde næsten halvdelen af eleverne allerede en uddannelsesaftale med praktikstedet, inden de begyndte på grundforløbet.

"Det er meget væsentligt, at der er praktiksteder til alle. På flere uddannelser er det svært at få en lære-

plads. Det virker demotiverende for mange unge og øger naturligvis risikoen for at falde fra – især for unge med personlige problemer," siger Torben Pilegaard Jensen til Præmis.

I andre erhvervsuddannelser er det kun omkring hver tiende elev, der har sikret sig løn under det fem måneder lange grundforløb. Det er naturligvis en ekstra kontant motivationsfaktor til at fuldføre skoleopholdet. Lærestederne får tilbagebetalt omkring tre fjerdedele af lønomkostningen fra Arbejdsgivernes Elevrefusion.

Landbrugsuddannelsens første nyudsprungne elevhold er i øvrigt kendetegnet ved, at helt op til hver tredje elev nu er en pige, og kun hver femte selv er opvokset på et landbrug. ■

Af Carsten Jensen, erhvervspolitisk konsulent, Dansk Landbrug

De unge, der har valgt landbrugsuddannelsen, er i høj grad afklarede i deres valg og stærkt motiverede for at gennemføre.

Torben Pilegaard Jensen,
Forskningsleder, Anvendt
Kommunalforskning

Mini-nationalregnskab giver nyt overblik over landbruget

Landbrugsraadet har udviklet en model, der i hidtil usete detaljer kan vise den økonomiske aktivitet i de forskellige sektorer af landbruget. Den afslører bl.a., at kvæg- og mælkesektoren er den del af landbruget, der beskæftiger flest i Danmark.

Modellen er et mini-nationalregnskab, der datamæssigt inkluderer al økonomisk aktivitet inden for sektoren på dansk grund.

Landbrugsraadet har udviklet en selvstændig sektor-model, der kan vise den økonomiske aktivitet for landbrugets forskellige driftsgrene. Modellen skal opfattes som et mini-nationalregnskab, der datamæssigt inkluderer al økonomisk aktivitet inden for sektoren på dansk grund. Modellen opdateres og udvikles løbende. Præmis har brugt modellen til at kigge nærmere på kvæg- og mælkesektoren.

Kvæg- og mælkesektoren er en naturligvis en del af dansk erhvervsliv. Når en mælkeproducent producerer flere millioner liter råmælk hvert år, indgår en række eksterne input for overhovedet at kunne producere. Langt hovedparten af de løbende inputfaktorer kan relateres til andre dele af fødevarerhvervet, mens en mindre del relateres uden for i de såkaldte støtteerhverv. Reparationer på inventar og materiel, engroshandel af forskellig art og rådgivningscentre er eksempler herpå.

En af sektormodellens styrker er netop inddragelse af disse afledte effekter i støtteerhvervene. I princippet inkluderes alle hovederhverv i Danmark i modellens afledte effekter. Her er de afledte effekter den aktivitet, som den direkte produktion i sektoren afstedkommer i alle andre brancher. På den måde illustrerer modellen f.eks., at 599 læger (fortrinsvis dyrlæger) og 2.774 personer inden for forretningsservice (fortrinsvis landbrugsrådgivningscentre) kan relatere deres job til den danske produktion af oksekød og mælk.

Trods en intensiv strukturudvikling på landet, som betyder, at stadigt færre personer har tilknytning til

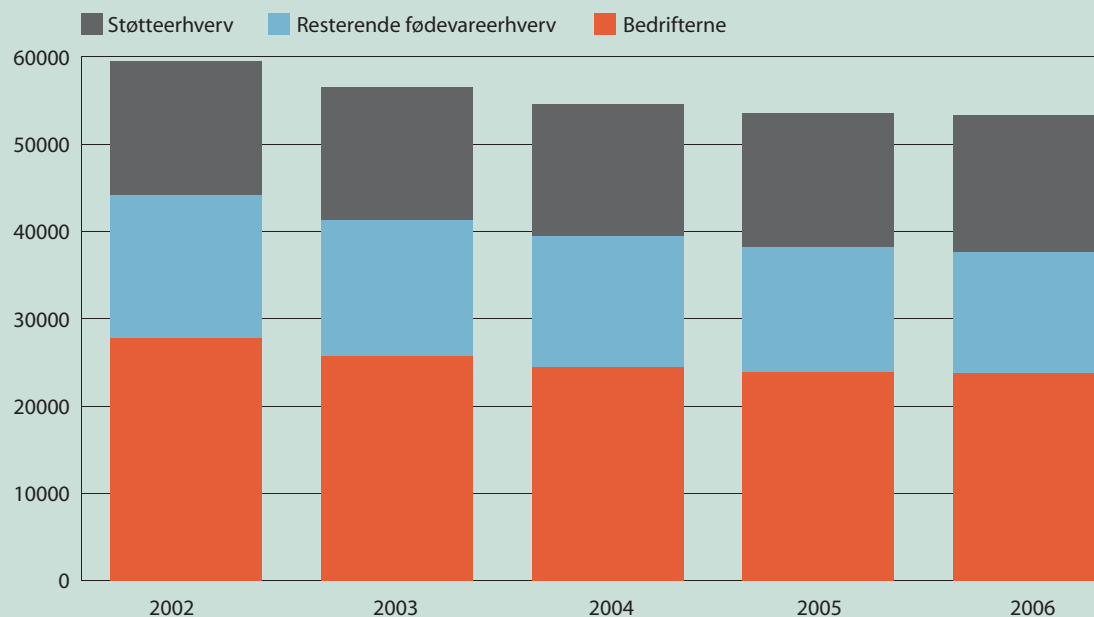
produktionen, fastholdes erhvervets samfundsøkonomiske betydning. At kvæg- og mælkesektoren har stor økonomisk betydning for Danmark ligger eksplicit i antallet af beskæftigede. Siden 2002 er antallet af beskæftigede faldet med 5.416 personer – et fald på 10 pct. – fra 59.473 til 54.057 i 2007. Det samlede lønniveau er steget med 1,5 mia. kr. fra 10,4 milliarder kr. i 2002 til 11,9 milliarder kr. i 2007.

Sektoren med flest beskæftigede

Kvæg- og mælkesektoren står for en meget betydelig del af Danmarks fødevarerproduktion. Sektoren har derfor selvsagt stor økonomisk betydning. Landbrugsraadets sektormodel kan som noget nyt kaste lys over de afledte samfundsøkonomiske effekter som følge af mælke- og kvægproduktionen. Resultaterne viser, at de afledte støtteerhverv udgør 16.085 beskæftigede i 2007, mens kvæg- og mælkesektoren giver anledning 37.972 direkte beskæftigede inden for fødevarerhvervet.

Kvæg- og mælkesektoren er dermed den af landbrugets driftsgrene, der beskæftiger flest i Danmark. I alt gav det i 2007 job til 54.057 personer, som var direkte eller indirekte beskæftiget i fødevarerhvervet som følge af produktionen af oksekød, mælk eller produkter herfra. Til sammenligning var beskæftigelsen i den samlede svineproduktion i 2001 på 48.071 personer. Samlet set gav beskæftigelsen i kvæg- og mælkesektoren anledning til 11,9 milliarder kr. i lønninger. Lønkroner, der naturligvis er skattepligtige og dermed medfinansierende til det danske velfærdssamfund.

Beskæftigelsen i Kvæg- og mælkesektoren

Kilde: Landbrugsraadet

Set over en seksårig periode fra 2002 til 2007 viser der sig desuden en række specialiseringstendenser. Strukturudviklingen har betydet et farvel til 6.170 jobs inden for fødevarerhvervet, mens der i samme periode er skabt 754 nye jobs i støtteerhvervene, fortrinsvis inden for landbrugsrådgivning (+ 450 beskæftigede) og transport og logistik (+ 75 beskæftigede).

Eksport udgør halvdelen af omsætningen

De fire største jobskabelsesområder inden for sektoren giver alene beskæftigelse til i alt 37.007 personer. Af disse er 24.232 beskæftiget inden for landbrugsbedrifterne, 8.707 ved mejerierne, 2.139 ved maskinstationerne og 1.930 beskæftigede ved kvægslagterierne. Primærlandbrugets betydning for hele værdikæden inden for kvæg- og mælkesektoren kan illustreres ved, at der for hver primærbeskæftigede er 1,2 beskæftigede i den resterende del af værdikæden fra jord-til-bord. Dette forholdstal har vist sig, at være forholdsvis konstant i perioden 2002 til 2007.

Kigger man på kroner og øre, havde hele kvæg- og mælkesektoren en omsætning på 51 milliarder kr. i 2007. Det er en stigning på 3,7 milliarder i forhold til 2002. Næsten hele primærproduktionen afsættes som input i forædlingsvirksomhederne – hovedsagligt mejerierne og kvægslagterierne. Mejerierne er meget eksportorienterede, hvilket betyder, at lidt over halvdelen af omsætningen kommer fra eksporten. Omregnet i

beskæftigede betyder det, at 62 pct. eller 33.967 personer kan relatere deres job til erhvervets eksport i 2007.

Importen

I modellen inkluderes bl.a. importbehovet af rå- og hjælpestoffer, det vil sige inputfaktorer, som er nødvendige for at opretholde produktionen.

Ud af det samlede inputbehov udgør de importerede varer kun 11 pct. En konsekvens heraf er, at erhvervets nettovalutaindtjening er relativt høj. En stor del af værdiskabelsen forbliver dermed i Danmark, hvilket igen illustrerer erhvervets samfundsøkonomiske betydning.

Som det fremgår er der en række muligheder ved Landbrugsraadetets sektormodel, som dog også har sine begrænsninger. Hvis man skal pege på en af væsentlige begrænsninger af modellen, er det den manglende regionale opdeling af data. Da mælkeproduktionen er stratificeret i Danmark, med hovedvægt på Jylland, kunne det være meget relevant at inddrage økonomiske regionsdata, men det har ikke udsigt til at blive en realitet. Den datamæssige begrænsning betyder også, at effekterne fra f.eks. danske mejeriers udenlandske aktiviteter ikke inddrages i modellen. ■

Af Finn Christensen, konsulent, Landbrugsraadet

Dansk landbrugs fremtid diskuteres!

– du kan være med til at finde fælles løsninger på erhvervets udfordringer

Dansk Landbrug vil gerne invitere dig – og andre med en holdning til landbruget – til en diskussion af det danske landbrugserhvervs fremtid.

Målet med konferencerne er – gennem dialog – at finde fælles løsninger i forhold til erhvervets udfordringer både nationalt og regionalt frem mod 2022 bl.a. inden for områderne: Livet på landet, ejerformer i landbruget, hvad skal vi leve af?, innovation, arbejdskraft, uddannelse, miljø, klima og naturforvaltning.

De kommende konferencer

Mandag den 16. februar 2009 fra kl. 18 til kl. 21 i Odense
på SAS H.C. Andersen Hotel, Claus Bergs Gade 7, 5000 Odense C

Panelet vil her bestå af:

- EU-kommissær Mariann Fischer Boel
- Formand for Dansk Landbrug Peter Gæmelke
- To udvalgte samfundsdebattører

Tirsdag den 17. marts 2009 fra kl. 18 til kl. 21 i Ringsted
på Ringsted Kongrescenter, Nørretorv 22, 4100 Ringsted

Panelet vil her bestå af:

- Klima- og energiminister Connie Hedegaard
- Viceformand for Dansk Landbrug Michael Brockenhuus-Schack
- Repræsentant for ledelsen af KU-LIFE
- Chefredaktør Anne Knudsen, Weekendavisen

Du kan tilmelde dig konferencerne på Dansk Landbrugs hjemmeside:
www.dansklandbrug.dk/2022